

ANNA ŚWIDER

Akademia Podlaska w Siedlcach

CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ AGROTURYSTYCZNĄ W REGIONIE SIEDLECKIM

Wstęp

Celem niniejszego opracowania jest próba przedstawienia uwarunkowań rozwoju agroturystyki oraz ocena szans i zagrożeń jej rozwoju w regionie siedleckim.¹ Podstawową metodą ich prezentacji jest metoda tabelaryczno-opisowa. Dane do opracowania uzyskano z badań ankietowych przeprowadzonych w 1999 roku wśród 25 rolników zajmujących się działalnością agroturystyczną na terenie badanego regionu. Przedstawiając charakterystykę obszarów wiejskich regionu posłużono się danymi zamieszczonymi w *Roczniku statystycznym (1997)* oraz w *Raporcie o stanie województwa siedleckiego (1998)*.

1. Specyfika terenów wiejskich regionu siedleckiego

Region siedlecki stanowi 2,7% ogólnej powierzchni kraju. Jest regionem słabo zurbanizowanym: 67,4% ludności zamieszkuje na wsi, a 32,6% w miastach. Stopień urbanizacji klasyfikuje siedleckie na przedostatnim miejscu w kraju.

Użytki rolne zajmują 68,7% powierzchni województwa, z przeważającym udziałem gleb klasy IV i V. Fakt ten ma decydujące znaczenie jeśli chodzi o kierunki i poziom produkcji rolniczej.

Wysoki udział ludności utrzymującej się z rolnictwa, tj. około 55% ogółu pracujących, wskazuje na typowo rolniczy charakter tego regionu. W ostatnich latach (1997-1998) stopa bezrobocia utrzymuje się na stałym poziomie tj. 8,7% (w kraju - 10,4).

¹ W niniejszym opracowaniu pod pojęciem region siedlecki rozumie się byłe województwo siedleckie.

Infrastruktura jest jednym z ważnych czynników kreowania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Poziom jej rozwoju decyduje o atrakcyjności danego regionu, a więc tworzy lub ogranicza możliwości jego aktywizacji.

W ostatnich latach region siedlecki stał się jednym z pięciu województw w Polsce o największej dynamice rozwoju wodociągów na wsi. Sieć kanalizacyjna, będąca ważnym elementem infrastruktury technicznej wsi, znajduje się w początkowym etapie rozwoju.

W roku 1997 na wsi zarejestrowanych było 16.295 abonentów telefonicznych, co stanowiło 27,6% wszystkich abonentów w województwie siedleckim.

Pod koniec 1997 roku ogólnie w województwie siedleckim istniało 4.633 km dróg gminnych, z czego 4.152 km na terenach wiejskich. W latach 90-tych siedleckie charakteryzowało się jednym z najniższych przyrostów dróg gminnych w kraju.

Takie negatywne zjawiska dla wiejskiego rynku pracy, jak brak większych zakładów przemysłowych, oddalenie od dużych aglomeracji i wybitnie rolniczy charakter terenu mogą stać się czynnikiem stymulującym inne niż dotychczasowe formy działalności gospodarczej wśród ludności wiejskiej.

Spokój i cisza, nieskażone przemysłem zdrowe powietrze oraz czyste zbiorniki wodne są niezaprzeczalną atrakcją turystyczną regionu siedleckiego. Najciekawsze i unikalne walory przyrodnicze objęte są ochroną w celu zachowania ich w nienaruszonym stanie dla przyszłych pokoleń. W siedleckim przyrodę chronią parki krajobrazowe (Nadbużański i Mazowiecki) oraz sześć obszarów chronionego krajobrazu (Nadbużański, Siedlecki, Węgrowski, Miński, Nadwiślański, Łukowski). Znajdują się tam 34 rezerваты oraz 706 pomników przyrody.

Region siedlecki to nie tylko walory przyrodnicze, ale również dziedzictwo kulturowe i historyczne – zachowane do dzisiaj pałace, dwory, zamki, kościoły i wiatraki. Do czasów obecnych przetrwało ponad 150 ziemiańskich siedzib.

2. Determinanty agroturystyki badanego regionu

Pierwsi rolnicy zainteresowani działalnością agroturystyczną zgłosili się do Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Siedlcach w 1993 r. W kolejnych latach można było obserwować systematyczny rozwój tej formy działalności oraz poprawę jakości sprzedawanych usług. Jednocześnie wzrastała liczba osób korzystających z tych usług.

Na koniec 1999 r. na badanym terenie istniało 41 gospodarstw agroturystycznych, oferujących 315 miejsc noclegowych w 125 pokojach. W 85% kwatery te stanowią pokoje 1, 2 lub 3-osobowe, a 15% - pokoje 4 i 5-osobowe. Gospodarstwa agroturystyczne znajdują się przede wszystkim w regionach tradycyjnie wypoczynkowych, tj. w rejonie nadbużańskim i nadwiślańskim, jak również w innych miejscowościach o mniejszych walorach krajobrazowych. Na obsza-

rach, gdzie występuje brak tradycji w świadczeniu usług turystycznych znaczną barierą jest mała liczba rodzin gotowych podjąć tę działalność.

Tabela 1

Poziom wykształcenia, wiek i płeć rolników prowadzących działalność agroturystyczną

Wiek rolnika w latach	Liczba badanych	Wykształcenie									
		Kobiety					Mężczyźni				
		podst.	zasad.	średnie	wyższe	razem	podst.	zasad.	średnie	wyższe	razem
30-40	6	1	1	2	1	5	-	1	-	-	1
41-50	14	2	3	6	2	13	-	-	1	-	1
51-60	5	1	2	2	-	5	-	-	-	-	-
Razem	25	4	6	10	3	23	-	1	1	-	2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie wyników badań ankietowy.

Wśród zajmujących się agroturystyką dominują kobiety w przedziale wiekowym 40-50 lat, z wykształceniem średnim i zawodowym. Osoby z wyższym wykształceniem stanowią zaledwie 12% ogólnej liczby badanych rolników (tabela 1).

Tabela 2

Motywy podejmowania działalności agroturystycznej*

Lp.	Motywy	Liczba odpowiedzi	% badanych
1.	Chęć uzyskania dodatkowego dochodu	25	100
2.	Możliwość sprzedaży produktów gospodarstwa	21	84
3.	Wykorzystanie wolnych pomieszczeń	17	68
4.	Sukces innych rolników	2	8
5.	Atrakcyjne położenie gospodarstwa	1	4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

*Respondenci wskazywali więcej niż jedną odpowiedź (suma > 100%).

Motywy podejmowania działalności agroturystycznej są bardzo różne, ale na plan pierwszy wysuwają się korzyści materialne (tabela 2). Szesnastu (64%) z badanych rolników przyznaje, że po wprowadzeniu działalności agroturystycznej ich dochód uległ zwiększeniu (średnio o 30%), w przypadku trzech (12%) jest bez zmian, a według sześciu (24%) trudno określić dochody ze względu na krótki okres prowadzenia działalności.

W początkowym etapie przekształcania „zwykłego” gospodarstwa w agroturystyczne największe trudności związane były przede wszystkim z podjęciem decyzji - niepewnością czy przedsięwzięcie przyniesie oczekiwane rezultaty,

przygotowaniem kwater i ich wyposażeniem oraz zdobyciem potrzebnych na ten cel pieniędzy.

Środki na rozpoczęcie działalności pochodziły głównie z własnych oszczędności, chociaż odnotowano również pożyczki od rodziny oraz uzyskanie kredytu preferencyjnego (1 osoba). Prawie wszyscy rolnicy wskazywali na trudności, a nawet niemożność zaciągnięcia takiego kredytu, który znacznie przyspieszyłby i ułatwił podjęcie decyzji inwestycyjnych. Działalność agroturystyczna, będąca w swoim założeniu działalnością dodatkową, pochłaniała więc środki wypracowane w gospodarstwie i pierwotnie przeznaczone na inwestycje związane z produkcją rolniczą.

Na szczególną uwagę zasługują działania ODR-u w Siedlcach, będącego głównym inicjatorem działalności agroturystycznej w regionie. 92% spośród badanych podjęło decyzję o rozpoczęciu działalności właśnie dzięki propozycji doradcy rolniczego. Specjalistki ds. wiejskiego gospodarstwa domowego propagują ideę rozwoju agroturystyki poprzez organizowanie kursów i szkoleń (również w terenie). Dotyczą one m.in. standardów jakości produktu, uzyskiwania kredytów, wymogów sanitarno-epidemiologicznych, dekorowania wnętrz oraz uwarunkowań ekonomicznych i prawnych. Obecnie, jak wynika z badań, rolnicy najchętniej wzięliby udział w szkoleniu na temat:

- metod prowadzenia gospodarstwa ekologicznego i jego promocji;
- żywienia turystów;
- sposobów urządzania ogrodu wypoczynkowego.

Doradztwo świadczone jest również indywidualnie, co pozwala na uniknięcie błędów w trakcie przygotowania obiektu do funkcjonowania agroturystycznego. Dzięki indywidualnym wizytom doradcy, rolnik zauważa pozytywne i negatywne aspekty tej działalności. Przekonuje się jak ogromna jest potrzeba wiedzy w tym zakresie.

Zwiększającej się liczbie gospodarstw agroturystycznych potrzebna jest odpowiednio większa i bardziej skuteczna promocja. Samodzielnie rolnicy nie są jeszcze w stanie organizować i finansować sprzedaży swoich usług. ODR stosuje następujące formy promocji:

- targi i giełdy agroturystyczne, na których prezentowane są różnorodne materiały informacyjne. ODR brał udział m.in. w Targach Turystycznych w Warszawie, Poznaniu, Kielcach, Katowicach, Częstochowie, w Jarmarku Agroturystycznym przed Domem Chłopa w Warszawie oraz w Targach Turystyki i Rekreacji w Siedlcach;
- audycje radiowe i telewizyjne;
- foldery i katalogi; można w nich znaleźć dokładne położenie gospodarstwa, mapkę dojazdową, aktualną cenę oferty oraz opis atrakcji czekają-

cych na wczasowiczów. W 1999 r. opracowane zostały materiały Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;

- artykuły w prasie (Gazeta Wyborcza, Ekspres);
- imprezy promujące agroturystykę, ODR co roku bierze udział w sześciu takich imprezach;
- listy, telefony; m.in. przysyłanie ofert do biur podróży lub indywidualnych zainteresowanych.

Na badanym terenie agroturystyka wspierana jest również przez działające przy ODR Mazowiecko-Podlaskie Stowarzyszenie Ruchu Agroturystycznego. Podstawowa jego rola - w zakresie promocji - sprowadza się do organizowania zbiorowych akcji wydawniczych, wystawienniczych, a także szkoleniowych i standaryzacyjnych. Pojedyncze gospodarstwo rolne, nawet gdy ma do zaoferowania kilkanaście pokoi, nie ma wielkich szans na samodzielną działalność promocyjną, skierowaną do potencjalnych turystów.

Ważnym animatorem, a także sponsorem działań agroturystycznych, szczególnie w pierwszym etapie ich podejmowania, powinien być samorząd gminny. W praktyce jednak aktywność przedstawicieli władz lokalnych na rzecz agroturystyki jest niewystarczająca i bardzo ograniczona. Niski stopień zainteresowania tą formą przedsiębiorczości tłumaczy się najczęściej kłopotami finansowymi i ekonomicznymi. W regionie siedleckim spośród badanych 10 gmin, w których istnieją już kwatery agroturystyczne, jedynie 3 z nich angażuje się w pomoc tym gospodarstwom. Na wyróżnienie zasługują samorządy następujących miejscowości: Sterdyń, Stanisławów i Korczew. Ich wkład w rozwój agroturystyki przejawia się głównie w:

- uczestnictwie w spotkaniach i szkoleniach w zakresie agroturystyki;
- poprawie infrastruktury technicznej wsi;
- udostępnianiu pomieszczeń na spotkania;
- wydaniu przy finansowym współudziale gminy katalogów kwater agroturystycznych;
- zorganizowaniu środków finansowych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa;
- utworzeniu i wypromowaniu szlaku turystycznego;
- współorganizowaniu podsumowania konkursu „Zielone Lato”.

Porównując liczbę gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych gminach, zauważyć można, że w miejscowościach gdzie władze aktywnie pomagają rolnikom, jest ich kilka lub kilkakrotnie więcej (4-7) niż w pozostałych (maksymalnie 2).

Rolnicy prowadzący działalność mają szereg uwag i postulatów do władz lokalnych (tabela 3).

Tabela 3

**Potrzeby gospodarstw agroturystycznych zgłaszane pod adresem
władz lokalnych**

Lp.	Potrzeby gospodarstw	% odpowiedzi
1.	Przygotowanie miejsc do uprawiania sportu	80
2.	Przygotowanie planu gminy i postawienie tablicy przy głównych drogach	73
3.	Przygotowanie kąpielisk	71
4.	Oznakowanie tras turystycznych	66
5.	Zadbanie o czystość	60
6.	Oznakowanie obiektów zabytkowych	53
7.	Zaangażowanie się we wspólną reklamę gospodarstw agroturystycznych	50
8.	Pomoc w zakresie organizowania szkoleń	26

Źródło: Wyniki badań własnych.

*Respondenci wskazywali więcej niż jedną odpowiedź (suma > 100%).

Poza wyżej wymienionymi potrzebami, zdaniem ankietowanych największy wpływ na rozwój agroturystyki może mieć rozwój infrastruktury, podnoszenie kwalifikacji mieszkańców wsi oraz rozwój małej przedsiębiorczości na wsi.

Samorządy niektórych gmin regionu siedleckiego wykazują nieprzychylną postawę dla tego rodzaju działalności (odradzanie rolnikom, straszenie wysokimi podatkami). Mimo wielu barier i trudności wszyscy respondenci deklarują chęć kontynuowania działalności, przy czym w 20 przypadkach będzie ona na tym samym poziomie, a 5 rolników zamierza ją rozszerzyć.

Wnioski

Rozwój działalności agroturystycznej zależy od warunków wewnętrznych i zewnętrznych gospodarstwa oraz od czynników ponadregionalnych. Duże znaczenie ma atrakcyjne położenie wsi, walory naturalne, jak również infrastruktura turystyczna.

Na terenie regionu siedleckiego funkcjonuje 41 kwater agroturystycznych. Największa ich liczba skupia się w gminach nadbużańskich i nadwiślańskich.

Wśród zajmujących się działalnością agroturystyczną dominują kobiety w wieku 40 - 50 lat, z wykształceniem średnim i zawodowym. Powody zainteresowania taką aktywnością gospodarczą są zróżnicowane, ale na plan pierwszy wysuwają się korzyści materialne. Pomiedzy powierzchnią gospodarstwa, a prowadzeniem działalności agroturystycznej nie ma zasadniczego związku, ponieważ zarówno gospodarstwa małe jak i większe obszarowo aktywność tę podejmują i czerpią dodatkowe dochody.

Rozwój agroturystyki wymaga właściwego przygotowania rolników. Sprzyjają temu prowadzone przez ODR w Siedlcach akcje szkoleniowe, mające na

celu zwiększenie liczby kwater oraz podniesienie standardu świadczonych usług. Dużą uwagę zwraca się również na organizowanie wyjazdowych seminariów dla rolników prowadzących działalność agroturystyczną w celu wymiany doświadczeń. Można zaryzykować stwierdzenie, że gdyby nie starania ODR-u nie byłoby działalności agroturystycznej w byłym woj. siedleckim.

Konieczna jest zmiana w myśleniu i działaniu władz samorządowych oraz odpowiednia polityka prorolnicza. Powinna ona uwzględniać zróżnicowanie struktury i rodzaju zatrudnienia na wsi oraz modernizację polskiego rolnictwa, w związku z koniecznością jego dostosowania do wymogów Unii Europejskiej. Agroturystyka w warunkach dużego rozdrobnienia gospodarstw i znacznych nadwyżek siły roboczej, jak ma to miejsce w byłym województwie siedleckim, może stać się działalnością alternatywną. Rozwój tej formy przedsiębiorczości to nie tylko szansa dla poszczególnych gospodarstw, ale także dla wsi i gmin - rozwoju obszarów wiejskich.

Gospodarstwo agroturystyczne, jak każde inne przedsiębiorstwo wytwarzające bądź oferujące konkretne produkty (usługi), wymaga również działań marketingowych, którymi powinny zajmować się profesjonalne stowarzyszenia, izby rolnicze lub inne jednostki powołane na terenie gminy.

Szansami dla rozwoju agroturystyki w regionie siedleckim są m.in.: walory przyrodniczo-krajobrazowe, znaczne zasoby mieszkaniowe wsi, bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne, konkurencyjność cenowa oraz coraz większe zainteresowanie wypoczynkiem na wsi. Natomiast do czynników ograniczających rozwój agroturystyki można zaliczyć: niski stopień wykształcenia ludności wiejskiej, brak inicjatywy ze strony władz lokalnych, niedostateczną infrastrukturę techniczną wsi oraz nieufność i ostrożność środowiska wiejskiego wobec tego rodzaju działalności. Zauważalne jest też zaniedbanie wsi w zakresie świadczenia usług rozrywkowych i utrzymania czystości. Niedociągnięcia infrastrukturalne dotyczą głównie utwardzania dróg dojazdowych do obiektów gospodarczych, połączeń telefonicznych oraz kanalizacji.

Poszerzenie i unowocześnienie działalności agroturystycznej wymaga nakładów finansowych, m. in. dostępu do kredytów preferencyjnych. Konieczne są zmiany w systemie bankowym kredytowania działalności agroturystycznej. Powinny one dotyczyć m.in. powstania specjalistycznego banku branżowego, przeznaczonego do obsługi turystyki lub reformy banków spółdzielczych uwzględniających w swej działalności gospodarkę turystyczną.

Dalszy rozwój agroturystyki wymaga przygotowania zintegrowanych planów, m. in. uruchomienia systemu informacji o bazie agroturystycznej w regionie oraz uwzględnienia ich w strategii rozwojowej gminy. Agroturystyka realizując takie cele jak: podnoszenie poziomu życia społeczności lokalnej, uzyskanie większych dochodów, ograniczenie bezrobocia przez tworzenie nowych miejsc pracy, podtrzymanie i rozwijanie walorów i atrakcji lokalnych może stać się czynnikiem wspomagającym rozwój ekonomiczny i społeczny nie tylko tego regionu.